RESSENYES I NOTES CRÍTIQUES

[1] *Actes de les Segones Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa.*

Les «Actes de les Segones Jornades de la Llengua Normativa» apleguen les tres ponències que es van fer els dies 16 i 17 de desembre de l'any 1985, juntament amb les preguntes que alguns dels assistents van formular als ponents per escrit i les respostes breus d'aquests. Si bé un procediment com aquest fa perdre bastant el caràcter eminentment oral d'un acte semblant, tal com s'assenyala al pròleg, una transcripció completa dels debats de les sessions, amb totes les incidències diverses i múltiples que s'hi produeixen, hauria estat una tasca inviable.

La primera ponència, *Varietats i registres en la llengua dels mitjans de comunicació de masses*, a càrrec d'Isidor Marí, s'inicia amb una distinció de diversos conceptes, com ara varietat dialectal, registre i llengua estàndard. Aquesta darrera és considerada una varietat comuna a tota la comunitat de parla d'una llengua, molt poc condicionada per trets geolingüístics i al màxim de neutra possible. La llengua estàndard no exclou que hi hagi diverses formes regionals, però aquestes no passen de ser matisos que no trenquen la idea d'un sol estàndard —amb aquesta afirmació Marí rebutja els conceptes de «substàndard» o «parastàndard», que tenen una consideració inferior a la d'«estàndard».

Seguidament Marí se centra en la qüestió de com ha de ser l'estàndard dels mitjans de comunicació de masses. Però la part més interessant de la ponència potser és el punt 2, on es fa una proposta concreta dels trets que són acceptables i dels que són rebutjables en una elocució catalana que es pugui qualificar d'estàndard. Aquesta proposta accepta trets dialectals majoritaris i genuïns —per exemple, les variacions en el timbre de les *es* i de les *os*, o la pronunciació no africada del sufix -itzar— i en rebutja d'altres, com l'apitxament, pronúncies estrangeres com la *u* francesa o trets dialectals de transcendència escassa o de baixa consideració social, com la iodització històrica. Alguns dels trets que es consideren opcionals per al model d'estàndard proposat van ser motiu de crítica per part d'alguns dels assistents, que varen fer preguntes. Per exemple, la qüestió ja esmentada del sufix -itzar, l'africació de [ʃ], [ʒ] en posició inicial i postconsonàntica, o la pronunciació [a] d'algunes *es* gràfiques àtones al català occidental.

La segona ponència, *Normalització terminològica*, de M. Teresa Cabré i Castellví, se centra en el treball terminològic com un dels aspectes de tot procés de

normalització. Es tracta d'un text programàtic en què s'apliquen les característiques de l'estandardització general al camp concret de la terminologia —per tant, se n'estableix el context sòcio-polític— i es posa un èmfasi especial en els organismes encarregats de la terminologia. Aquests centres, alguns dels quals tenen ja una importància apreciable a l'estranger, han estat el model que s'ha seguit per a la creació del TERMCAT, centre de terminologia catalana que va sorgir d'un conveni entre l'IEC i la Generalitat. De fet, els dos darrers punts sencers —el 7 i el 8— es dediquen a analitzar la situació de la terminologia a Catalunya —al Principat, estrictament, per falta de dades de la resta del domini— i a avançar allò que hauria de ser en un futur pròxim.

La tercera i darrera ponència és *El model de llengua als mitjans de comunicació*, de Francesc Vallverdú. Lligant amb el tema de la primera ponència, tracta del model que hauria de tenir un estàndard per als mitjans de massa —de fet, sembla que es confongui, com assenyalen les preguntes posteriors, estàndard amb normativa. S'insisteix en la idea d'un estàndard oral i, en aquest aspecte, es donen alguns criteris d'elocució. No es redueixen, però, a la qüestió fònica: hi ha criteris lèxics i sintàctics, sobretot. Per tal de centrar la qüestió, Vallverdú presenta els resultats d'una enquesta feta a un cert nombre d'assessors lingüístics que aspiraven a entrar en un determinat mitjà de comunicació de masses. L'enquesta es basava principalment a establir a quin registre —culte o familiar— pertanyien cada un dels membres d'un grup lèxic com ara «quadro/quadre» o «despedir/dir adéu/acomiadar». Altres qüestions es referien també a la classificació de «formal» o «informal» de certes expressions. En resum, s'arriba a la conclusió que hi ha una certa confusió fins i tot entre els experts a l'hora de decidir-se per l'adequació d'una forma a un context determinat.

Acompanya el text de la ponència un annex sobre la normalització lingüística aplicada concretament a la televisió, on es constaten, d'una banda, l'avenç que ha suposat per a la normalització el fet que el català arribés a aquest mitjà —sobretot gràcies a l'aparició de TV3— i, d'una altra, el perill que pot suposar la implantació de televisions privades, la televisió per cable o per satèl·lit i els canvis imminents, en definitiva, que es produiran en televisió. La ponència acaba fent una crida a la col·laboració entre els experts per definir un model de llengua que, a més, ha de tenir un suport polític. En general, el tema d'aquesta darrera ponència és molt ampli, i això provoca un efecte d'indefinició en alguns termes o de confusió d'alguns conceptes que ja s'havien assenyalat en algunes de les preguntes adreçades al ponent.

Intentant de resumir el contingut d'aquest llibre, es pot dir que s'hi tracten tres temes de contingut candent en la discussió actual sobre la normalització del català i l'hipotètic model que hauria de servir per elaborar un estàndard o un equivalent d'aquest. Sens dubte que la discussió d'aquests temes ja és un pas que contribueix a tots dos objectius.

JOAN-MANUEL BALLESTA I ROIG

[3, 20,149, 202, 203, 204, 205] *Bibliografia ribiana recent*

I. TEXTOS DE RIBA

1. *Obres* més *completes* [203, 204]

No podem començar a parlar de la bibliografia ribiana recent sense fer esment de l'edició, revisada i ampliada per Enric Sullà i Jaume Medina, de les *Obres completes* amb els volums tercer i quart, corresponents al segon i tercer dedicats a la *crítica* ribiana. El primer d'aquests nous volums recull textos ja coneguts: *Per comprendre, ...Més els poemes* i *Polítics i intellectuals i altres assaigs*. Molt més interès tenen, per la utilitat de tenir-los aplegats, els escrits que conformen el quart volum, que són considerats pels editors com a «apèndixs» dels *llibres* de crítica pròpiament dits (*Obres completes*, 2 i 3). El recull s'estructura, doncs, en tres apèndixs: «Textos inèdits o no recollits en volum» (¿qui no agrairà el treball de compilació d'articles de diari, textos inèdits, conferències, pròlegs, etc., que van de l'any 1912 al 1956, dut a terme per dos dels més reconeguts especialistes en l'obra de Riba?), «Articles per al *Diccionari González-Porto-Bompiani*» i «Carnet de Notes» (que es publica per primer cop íntegrament). Però allò que augmenta especialment el valor pràctic d'aquest volum i que afecta la manejabilitat de tots tres volums de crítica és l'extens «índex onomàstic», a cura de Núria Vilanova, que clou el llibre.[1]

2. *Una important contribució als primers tempteigs poètics*

L'edició de *Papers de joventut* [205] recull escrits de Riba que van del gener de 1909 al juliol de 1911, i els podem agrupar de la manera següent:

— 7 poemes dedicats a l'amor d'aquell moment: tres dedicats «A Na Lola» (del gener del 1909) i quatre «A la Srta. Pepita Vila» (que són la mateixa persona, segons ens diu l'editora, p. 7): un «Sonet» i una «Llegenda» (del desembre de 1910) i dos «Cantares d'amor» (gener de 1911) i «Cantares d'amigo» (febrer), en gallec;

— un recull de catorze sonets, que tant per l'explícita consideració d'«aplec» (p. 36) com pel sentit unitari que el conforma cal considerar com el primer recull del poeta, intitulat *Dotze damiselles: sonets galants a l'amor*;

1. No és aquest el lloc per fer un estudi, per sumari que fos, sobre aquests textos. Vegeu-ne més informació a Joan Triadú, *Carles Riba, ara més complet*, «Avui» (13-III-1988), p. 55. Un altre llibre reeditat —per primer cop— en volum solt és *Esbós de tres oratoris*, Barcelona, Ed. Empúries, 77 ps., amb la incorporació de tres importants —per diferents motius— textos que donen al volumet un aire d'edició crítica. Només voldria apuntar, per fi, la transcripció de *Les aventures d'Ulisses*, manuscrit inèdit, publicada per les Edicions Proa el 1986.

— un poema llarg, sense títol, datat el 29 de novembre del 1910;

— tres cartes —o fragments de carta— signades pel poeta i dirigides, encara, a l'esmentada senyoreta;

—una sèrie de materials relacionats amb la seva incipient activitat de traductor: d'una banda, la traducció d'un poema de Thomas Moore, «Aire caixemirià», i, de l'altra, unes notes del mateix poeta sobre cada una de les *Bucòliques* de Virgili (que devien servir «o bé per a preparar l'edició del llibret *Les bucòliques* de Virgili, traduïdes pel mateix Riba,[2] o bé potser fou escrit per a explicar-ne l'assumpte a la seva estimada», segons hipòtesis de Maria Porter i Moix, editora del volum, p. 7) i la portadella d'un exemplar d'aquesta traducció que porta una dedicatòria «A la Srta. Josefa Vila». Relacionat —d'una altra manera— amb aquesta traducció, trobem també al volum el manuscrit de l'«Ècloga» que guanyà els famosos Jocs Florals de Girona del 1911, presidits pel senyor Eugeni d'Ors;

— tanca el volum un article poc difós de C. A. Jordana sobre *El meu amic Carles Riba*, publicat a «L'Opinió», del qual no se'ns dóna la referència.

L'aportació per al coneixement de l'activitat literària del Riba d'aquells anys és, per tant, prou consistent, sobretot si tenim en compte el que es coneixia fins ara: quatre poemes a la revista «De Tots Colors» (núms. 143 i 156, del 1910), tres dels quals formen part del recull *Dotze damiselles*, amb algunes variants més o menys significatives, que donà a conèixer el doctor Joaquim Molas al primer número d'«Els Marges»[3] i que no figurava a les *Obres completes* del 1965, però sí a les del 1984, a cura d'Enric Sullà. En aquestes figura també una bona mostra de les poesies d'aquells anys, tant publicades com manuscrites, que no citaré per raons d'espai (ps. 340 i 345-350).[4]

M'agradaria, ara, dir quatre coses sobre aquestes *Dotze damiselles*. Ja he dit que el recull té una estructura unitària: per motius formals, d'entrada. Es tracta de *catorze* sonets (un sonet té *catorze* versos; a més, el mot *sonet* apareix al llarg dels poemes diverses vegades, sota les formes *sonet, sonatina*), el primer i el darrer dels quals són explícitament dedicats, al títol, a l'amor (introducció i epíleg), i el segon i el penúltim s'acoplen simètricament també, ja que sembla que han de donar llum sobre el tipus d'experiència que engloben: «Damisella sense amor» (punt de partida), «Damisella enamorada» (punt d'arribada). Podem fer-nos una idea del camí que segueix l'experiència ribiana d'un punt a l'altre, a través dels epítets de cada títol, que em permetré de dividir, respectant l'ordenació del manuscrit, en dos grups: 1) [grup de «sens amor»] *esquiva - altiva - coqueta - vanitosa - fàcil*, i 2) [grup d'«enamorada»] *ingènua - falaguera - joyosa - recullida - trista*, perquè estan relacionats, segons el meu parer, amb dos models medievals de dona: la *belle dame sans merci* i la *donna angelicata*, models, d'altra banda, que els prerafaelites posaren de moda i que trobem ara i adés a la nostra literatura de l'entre-

2. Vegeu-ne el positiu ressò a A. MANENT, *Carles Riba* (Barcelona 1963), p. 18.

3. Carles RIBA, *Tres poemes*, a cura de Joaquim MOLAS, «Els Marges», núm. 1 (1974).

4. Una contextualització de les primeres produccions literàries, originals i traduccions, la podeu trobar a J. MOLAS i J. MEDINA, *Carles Riba i els clàssics: Les primeres traduccions (1911-1971)*, «Actes del Simposi Carles Riba» (*cf.* la nota 18), ps. 139-148.

segle. Deixant de banda aquesta classificació, feta d'una manera un xic ingènua i festiva, poc consistent però suggerent, em sembla evident que els poemes respiren un to medievalitzant prou palès, tant en el lèxic com en el tractament del tema. D'alguna manera, el tast publicat a «De Tots Colors» (any III, núm. 156 [1910], ps. 822-823) mostra les línies poètiques que marquen aquest recull: la provençal trobadoresca (*D. altiva*), la italiana *stilnovista* (*D. recullida*) i, més lleument, la classicista del renaixement (*D. ingènua*).

Donen també unitat al recull una sèrie de factors interns no gens difícils de veure. Mots clau o recurrents: *galania, trobador, vassallatge, palau, esquiva, cavallê, rimar, trobayre, captiu, esclavatge, fontana, aymadors, retre, retaule mitjeval,* etc. Noteu també mots com *glosa* —i derivats— (reminiscències orsianes?) o *goig* i *joyosa*, per la transcendència que tindran a les *Estances*. Rimes recurrents, sobretot en els casos en què es troben a dos poemes consecutius: noteu també la rima sintàctica a *D. falaguera* «oirvos»-«dirigirvos», que tan sorprenents resultats assolirà a les *Estances* (recordeu el famós «miracle»-«sotrac la»). Ús de versos més aviat llargs: el decasíllab (de l'*endecasillabo* italià, amb accent a la 6a. o a la 4a. i 7a./8a.) i l'alexandrí de 6 + 6, amb cesura al primer hemistiqui; els versos, combinats o no, que també sovintejaran a les *Estances*.

Potser seria interessant d'aturar-nos una mica a veure l'interès ribià per les combinacions anisosillàbiques de versos, per les repercussions que això té al primer llibre que publicà, perquè *Papers de joventut* en dóna prou compte. Efectivament, dels vint poemes originals en català del recull (deixant de banda l'*Ecloga*), setze tenen forma de sonet, mentre que els altres, *tots* quatre, presenten anisosillabisme, si més no estròfic. Dos d'aquests (el primer i el darrer dels dedicats «A Na Lola») estan formats per *estances* o, si més no, per estrofes que combinen decasíllabs —que seguixen sempre l'*endecasillabo* italià— i hexasíllabs. El altres dos, poemes llargs, combinen estrofes d'un número o altre de versos per funcions «argumentals». Així, la «Llegenda...» (ps. 58-65) comença amb sis quartets en decasíllabs (amb rimes consonants, encadenades o creuades) al llarg dels quals parla la veu del narrador-protagonista, continua amb cinc estrofes en heptasíllabs amb rimes assonants als versos parells, cosa que li dóna el caràcter de llegenda popular de què el poeta vol impregnar el diàleg entre el «príncep» i la «princeseta», i acaba amb un altre quartet en decasíllabs, on torna la veu del narrador. Molt interessant és també l'estructuració estròfico-mètrica de l'altre poema, aquell que no duu títol, que es pot esquematitzar de la manera següent: tres quartets en alexandrins en què el poeta-narrador explica la seva situació, sis quartetes en heptasíllabs que és el que dura el cant del poeta, interromput just a la meitat per un quartet en alexandrins en el qual se'ns fa veure, en boca d'un arbre, que la natura, tal com el poeta havia pronosticat (3r. quartet del poema), «desperta» commoguda pel seu cant; el mateix arbre respon al poeta, quan acaba el seu cant, explicant-li, en un quartet en alexandrins, la situació de la seva amada i reproduint-li, en les sis quartetes de versos octosíllabs següents, el seu cant. El poema acaba amb tres quartets en alexandrins en els dos primers dels quals parla el poeta-narrador, i en el darrer, un narrador més omniscient, el tipus de narrador «col·lectiu» que sol explicar aquestes històries. A part que l'estructura —si deixem de banda la interrupció de l'arbre— és perfectament simètrica (3 quartets en alexan-

drins - 6 quartetes en heptasíllabs - 1 quartet en alexandrins - 6 quartetes en octosíllabs - 3 quartets en alexandrins), també hi ha una simetria perfecta entre la veu que parla i vers escollit: així, l'alexandrí, llarg, és utilitzat per a *exposar* les situacions (a través del poeta-narrador o de l'arbre), mentre que els versos curts recullen la part diguem-ne més lírica, els «cants»: l'heptasíllab per al del poeta, l'octosíllab per al de l'amada.

Aquest interès meu de remarcar la importància d'escollir un o altre metre en relació amb un o altre contingut no és arbitrari: tenir-ho en compte per a destriar les sèries que formen les *Estances*, per exemple, és bàsic per entendre l'experiència que Riba hi vol explicar.[5]

¿D'on podia venir a Riba l'interès per aquest tipus d'estrofismes i composicions (sonet, estança, ègloga)? Hi ha, aquí, diversos factors a tenir en compte. Riba, «per a les primeres provatures, [...], trià, suposo que mig pressionat per l'ambient escolar i literari en què vivia, les variants modernistes que resultaven més lligades a una experiència de cultura i, per tant, més pròximes a la poètica noucentista: la pre-rafaelita, la parnassiana i la clàssica».[6] Efectivament, foren els modernistes els que, seguint la revaloració que del sonet feren simbolistes i parnassians francesos, en feren una forma programàtica, amb noves provatures i experimentacions,[7] i si el culte a Dante i la represa de Beatriu com a model literari de dona foren ja projectats pels pre-rafaelites, sembla que darrere la Teresa orsiana hom hi pot veure també la figura de la Portinari.[8] Queda clar, doncs, que Riba prengué del modernisme allò més proper a la nova estètica que en aquells anys ja s'anava imposant. Ara bé: l'*Ecloga* ribiana crec que es pot relacionar amb la pràctica més purament arbitrària (o, si més no, orsiana). És ben sabut el programa noucentista pel que feia al nostre passat: la brillant època medieval quedà estroncada per una lamentable decadència; calia, *ergo*, recuperar la tradició de l'edat mitjana «per tal de, en poc temps, refer tota la història que, un dia, havia estat possible, i no fou».[9]

Riba, però, després d'aquestes primeres provatures, va abandonar la forma del sonet en favor de l'estança, perquè s'adeia millor amb el tipus de discurs intellectual que necessitava per comunicar l'experiència de les *Estances*, amb les conseqüències mètriques que això comportava: ús de versos majoritàriament llargs, ús de la rima com a suport, sense valor per ella mateixa, etc.

Per acabar el comentari d'aquest volum només voldria remarcar un parell dels seus temes, ja que els trobarem ara i adés a l'obra del poeta:

5. Vegeu, sobre això, J. Molas, *«Aspàsia», primer recull d'estances de Carles Riba*, «Homenatge a Antoni Comas» (Universitat de Barcelona 1985), ps. 305-321, esp. 307.

6. J. Molas, *Notes sobre la prehistòria poètica de Carles Riba*, «Els Marges», núm. 1 (1974), p. 10.

7. *Ibid.*, p. 10, nota 2.

8. Lola Badia, *Teresa la Ben Plantada, una «midons» del Noucents*, «Patio de Letras», núm. 7 (març de 1984), ps. 57-67.

9. J. Molas, *La literatura catalana d'avantguarda (1913-1938)* (Barcelona 1983), p. 57, nota 9.